

EICHLER, Jan. Od Sarajeva po Hirošimu: válka a mír v první polovině 20. století. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2179-1. Od Hirošimy po Bělehrad: válka a mír v druhé polovině 20. století. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2251-4.

Richard Stojar^a

Dvě na sebe navazující monografie Jana Eichlera se zabývají dějinami válek a míru ve 20. století, které se snaží zachytit nejen z pohledu historie, ale i mezinárodních vztahů, přičemž velká pozornost je zde věnována i teoretickým přístupům ke zkoumání těchto fenoménů. První monografie s názvem *Od Sarajeva po Hirošimu: válka a mír v první polovině 20. století* se skládá ze čtyř kapitol. První kapitola přináší přehled teoretických a metodologických východisek, následující tři kapitoly se poté snaží postihnout vývoj od roku 1914 do roku 1945. Kapitola s názvem *První světová válka* sice zachycuje okrajově i předválečný vývoj, celkově je však tento časový úsek opomenut a skutečný počátek popisovaných událostí tak znamená zlomový rok 1914. Což je patrně mírně na škodu, neboť první polovina století je tak zachycena neúplně, a některé z klíčových konfliktů (rusko-japonská válka, balkánské války) předcházející světové válce zde zcela absentují. Navazující třetí kapitola *Meziválečné období ve znamení od pozitivního míru přes negativní mír až po nejkrvavější válku lidských dějin* popisuje mírová jednání, snahu vytvořit mechanismy, které by zabránily budoucím válkám a celkový vývoj událostí ve 20. a 30. letech minulého století. První monografii pak uzavírá závěrečná kapitola *Druhá světová válka jako nejkrvavější střet mezi expanzivními státy a jejich odpůrci*. Druhá monografie časově přímo navazuje na první, v úvodní části však opět přináší teoretická východiska, zahrnující charakteristiku hlavních směrů, tj. realismu, liberalismu, konstruktivismu a nejvýznamnějších autorů a jejich teoretických inspirací pro hodnocení 20. století (Eric Hobsbawm, Edward Carr, Johan Galtung, Raymond Aron) a neopomíjí ani metodologická východiska. Následující tři kapitoly představující jádro knihy jsou věnovány studené válce. Druhá kapitola charakterizuje studenou válku jako kolísání mezi pozitivním a negativním mírem a třetí kapitola se popisuje její hlavní události a krize. Čtvrtá kapitola se snaží zhodnotit výjimečnost studené války z pohledu stability mezinárodního míru a postupů při odvrácení hrozby globální válečné konfrontace. Závěrečná kapitola *Válka a mír v době globalizace* mapuje situaci, k níž došlo po konci studené války a rozpadu bipolárního světa a přináší mj. i stručný popis konfliktů v bývalé Jugoslávii či procesu rozšiřování Severoatlantické aliance.

Obě monografie, jak je zřejmé z textu i uvedené literatury, vychází zejména z anglosaských zdrojů a jejich vliv na autora prozrazují i jazykové nepřesnosti a jiné detaily. Čtenář tak může narazit na chybný překlad v případě vyčíslení hodnoty dodávek v rámci Lend-Lease Act na 50 *biliónů* dolarů (*Od Sarajeva...*, s. 185), zmínky, že západní diplomaté byli v srpnu 1939 vysláni vyjednávat do *Petrohradu* (*Od Sarajeva...*, s. 128), informaci že SSSR zavedl do výzbroje strategické bombardéry *backfire* (*Od Hirošimy...*, s. 125, aniž je kdekoliv uveden

^aThe Centre for Security and Military Strategic Studies, University of Defence, Brno, Czech Republic.
richard.stojar@unob.cz

typ Tu22M), zmínky že Velká Británie měla starosti s *Ulstrem* (*Od Hirošimy...*, s. 211), jméno antického historika a politického filozofa uváděného zde oproti českému úzu jako *Thucydides* (*Od Sarajeva...*, s. 39), či přepisu jména sovětského diplomata v podobě *Nikolay Novikov* (*Od Hirošimy...*, s. 50). Osobní jména poznamenaná anglosaskou předlohou ovšem nejsou nijak závažným prohřeškem, podobně jako jedno absentující l ve jméně N. Machiavelliho. Podstatně hůře zde dopadl německý generál Erich Ludendorff, jehož jméno je sice nejprve uváděno ve správné podobě, poté je však důsledně uváděn jako *Luddendorf* (*Od Sarajeva...*, s. 95, 96), byť v této variantě absentuje ve jmenném rejstříku.

Části práce věnované dvěma světovým konfliktům jsou z celkového pohledu zbytečně rozsáhlé a popisné a jejich návaznost na teoretické části knihy, což by přineslo textu určitou přidanou hodnotu, bohužel velmi nízká. Autor v nich již vzhledem k limitovanému rozsahu knihy nepřichází s ničím, co by snad mohlo pro většinu čtenářů představovat novou informaci, neboť na podobné téma je pochopitelně dostupná celá záplava literatury. Oba světové konflikty jsou tu tak podány na jedné straně velmi povrchně, na druhé straně s celou řadou zbytečných popisů, nepřesných či diskutabilních údajů (viz níže) a vzhledem k použitým zdrojům vyhraněným anglosaským a eurocentrickým pohledem. Lze se zde například setkat s tvrzeními typu, že bitva na Marň z roku 1914 „vešla do dějin vojenství jako nejrozhodnější vojenský souboj od doby Waterloo“ (*Od Sarajeva...*, s. 87), že bitva o Británii z roku 1940 byla „největší leteckou bitvou této války“ (*Od Sarajeva...*, s. 157), nebo názorem, že „na východní frontě němečtí vojáci vůbec nerozlišovali mezi ruským a neruským obyvatelstvem a ke všem se chovali se stejnou bestialitou“ (*Od Sarajeva...*, s. 169), a nechybí zde ani snad obligátní zmínka o „skvělých vítězstvích Montyho“ (*Od Sarajeva...*, s. 192). Podobných převzatých klišé a stereotypů je zde celá řada, a autor naopak nevyužil příležitost zamyslet se v souladu s uvedenými teoretickými rámci nad událostmi kontroverzního charakteru, které zde popisuje, jako byl například anglo-sovětský zásah v Persii. Zde jen opakuje oficiální britské zdůvodnění akce, aniž zmiňuje jakoukoliv problematičnost této invaze do neutrálního státu, de facto srovnatelné s německým obsazením Dánska či Norska. Nijak důkladně se nezabývá ani otázkou použití jaderných zbraní vůči Japonsku a bezvýhradně přejímá argumenty o jejich nezbytnosti, „neboť znamenaly menší ‚spoušť‘, než k jaké by došlo v případě vylodění“ (*Od Sarajeva...*, s. 178). Autorův celkový pohled na leteckou válku vůči civilistům rovněž nijak nevybočuje ze stereotypních pohledů a tak neudiví, že rezistence civilní populace vůči bombardování je v případě Britů výrazem občanské vyspělosti, buldočího britského charakteru a vytrvalosti, v případě Japonců naopak projevem jejich zatvrzelosti a fanatismu. Podobně baskická Guernica je obětí „bezohledného náletu hitlerovské luftwaffe a masakrem, při němž zahyne značný počet civilního obyvatelstva“ (*Od Sarajeva...*, s. 150) nesrovnatelně ničivější spojenecké bombardování Japonska a Německa podobné květnaté charakteristiky postrádá. Asi zcela zbytečné jsou pro českého čtenáře podkapitoly či odstavce o československých letcích v RAF a jejich poválečné persekuci, o nasazení československého praporu v Tobrúku nebo o československých jednotkách na východní frontě. Vzhledem ke globální šíři událostí popisovaných autorem zde tyto zmínky působí téměř nepatřičně a vzhledem k velmi omezenému prostoru, který jim mohl být věnován, pak působí dojmem banalit, které je zbytečné uvádět. Lze sice předpokládat, že se najdou i čeští čtenáři, kteří o těchto skutečnostech nebudou informováni v uvedeném rozsahu, tito patrně ale nesáhnou ani po této knize. Publikace také obsahují řadu zbytečně opakujících se informací a v podkapitole *První světová válka a její význam v dějinách 20. století* nalezneme i dva téměř identické odstavce věnované hlavním příčinám konfliktu (*Od Sarajeva...*, s. 78, 80).

Oblastí, která je zde rovněž celkem nadbytečně zmiňována a v níž autor patrně není zcela zběhlý, je vojenská technika a její nasazení. Je otázkou, zda je relevantní v knize tohoto zaměření a rozsahu být jen stručně nastínit výkonnost kulometů používaných v první světové válce, a pokud ano, tak by tomu mělo být poněkud přesněji. Autor zde uvádí dostřel 1 km a kadenci 60 ran za minutu (*Od Sarajeva...*, s. 86), zatímco kulometry všech bojujících stran zaváděné již před válkou byly nepoměrně výkonnější s účinným dostřelem 2 až 3 km a kadencí 400-600 ran za minutu. Autorovo srovnávání kvalit francouzských lehkých tanků Renault F-17 z první světové války s německými PzKpfw I a II z poloviny třicátých let zase postrádá jakoukoliv vypovídací hodnotu a s jeho tvrzením, že americká armáda měla ve vietnamské válce monopol ve vzduchu, „a to zejména díky bombardérům B-25 a bitevním vrtulníkům“ (*Od Hirošimy...*, s. 113), by se dalo polemizovat i za předpokladu, že si čtenář uvedený typ opraví na B-52. Podobně nepřesný je i názor, že se vzdušné síly během operace Allied Force spoléhaly, podobně jako v roce 1991, na letouny B-52, F-117 a B-2 (*Od Hirošimy...*, s. 218), neboť většinu úderů realizovaly v obou konfliktech stroje zcela jiných typů.

Zajímavěji a lépe zpracovaným časovým úsekem je oproti oběma světovým konfliktům éra studené války, přinášející přehled krizí a událostí, k nimž v tomto období došlo. Pozornost si zde zaslouží zejména podkapitola *Byla studená válka nevyhnutelná?* nebo část věnovaná studené válce z pohledu negativního a pozitivního míru. Kriticky zde lze zhodnotit stereotypy o sovětském zásahu a působení v Afghánistánu, kde mj. údajně sovětská vojska od „počátku všude narážela na rozhodný vnitřní odpor a silný odboj“ (*Od Hirošimy...*, s. 129), vůči němuž uplatňovala *velice brutální postup*, nebo tvrzení, že „SSSR se po vpádu do Afghánistánu zdiskreditoval i v očích rozvojových zemí a tak zůstal zcela izolován“ (*Od Hirošimy...*, s. 131). Eichler zde rovněž přichází s velmi originální verzí vzniku hnutí Tálibán, jehož počátky na rozdíl od mainstreamu klade nikoliv do poloviny 90. let, ale již do časů sovětské intervence a přičítá mu jinými upírané zásluhy, když uvádí:

„Právě během boje proti sovětské okupaci se zformoval Tálibán, který dostával politickou, hmotnou a také vydatnou vojenskou podporu zejména z USA a z Pákistánu. Jeho bojovníci dokázali vzdorovat až do odchodu sovětských vojsk, vždy se umně vyhýbali rozhodujícím bitvám, nikdy nebyli poraženi. Dosáhli toho, že SSSR nezmohl a nakonec z Afghánistánu odešel s nepořízenou“ (*Od Hirošimy...*, s. 130).

Stranou autorovy pozornosti nezůstává ani poslední dekáda 20. století a pochopitelně ani konflikty, k nimž po rozpadu bipolárního světa došlo. V podkapitole *Regionální války a jejich dopady na mezinárodní bezpečnost v posledních letech 20. století* věnuje hlavní pozornost africkému kontinentu, Asii a zejména válkám na území bývalé Jugoslávie. Čtenáře zde může zaujmout autorův vyhraněný pohled na situaci v Asii, kde nezůstává omezen na 20. století, ale hodnotí i současný stav, dle něj zásadně ovlivněný dvěma změnami. Jednak se ve srovnání s dobou bipolární konfrontace výrazně zklidnila oblast Indočíny, druhá má dle něj ideologický charakter, „neboť vzbouřenci se již neodvolávají na komunismus, ale na islám, a tato ideologie ohrožuje i Čínu a Indii“ (*Od Hirošimy...*, s. 206). Vedle šířícího se islamismu jsou pak vážným problémem asijského kontinentu dva jaderné státy, tj. ČLR a KDR a „oba tyto státy s diktaturou komunistické strany představují vážný problém celosvětového významu“, přičemž dle autora „první z nich je závažnou otázkou mezinárodních bezpečnostních vztahů na globální úrovni“ (*Od Hirošimy...*, s. 206).

Krvavý rozpad Jugoslávie pochopitelně nemohl zůstat v publikaci na toto téma opomenut, bohužel i zde se autor dopouští řady nepřesností. Velmi odvážně např. řadí Makedonii do kategorie etnicky stejnorodých zemí, a navzdory konfliktům v Preševské dolině a západní Makedonii se domnívá, že po válce v Kosovu a intervenci NATO „válečná činnost na celém území někdejší Jugoslávie zcela utichla“ (*Od Hirošimy...*, s. 208). Válka v Bosně a Hercegovině v letech 1992-1995 měla mít údajně za následek 200 tisíc mrtvých, což ovšem autor sám vyvrací o stránku dále, kde pro změnu uvádí 200 tisíc mrtvých za osm let bojů v celém postjugoslávském prostoru. A nechybí zde ani klíše zmiňující fiktivní „srbský církevně-politický tandem, tedy spojení srbské pravoslavné církve a Miloševićova nacionalistického režimu, které fungovalo až do roku 1994“ (*Od Hirošimy...*, s. 213). Kosovskoalbánská UČK měla být dle autora v letech 1998-1999 vyzbrojována z Německa ze skladů bývalé východoněmecké armády, k čemuž sice skutečně docházelo v případě chorvatských sil v první polovině 90. let, nikoliv však zrovna v případě UČK, disponující dostatkem výbroje albánské provenience. Chronologicky i obsahově je pak poněkud matoucí výklad Rezoluce RB OSN 1199 (1998), „aby SRJ na základě mírové dohody z Rambouillet a v souladu s mezinárodním právem a Chartou OSN poskytla věrohodné záruky ochoty Srbska pracovat na sjednání rámcové politické dohody o Kosovu“ (*Od Hirošimy...*, s. 214) apod.

Velkým negativem obou publikací je nezanedbatelné množství chybných údajů, které si zpočátku čtenář bude vykládat jako důsledek nedostatečné obsahové revize textu. Zmínky typu, že počínaje rokem 1984 nastává polarita mezi Trojspolkem a Dvojdohodou (*Od Sarajeva...*, s. 72), že „k okleštění ČSR došlo na podzim roku 1939“ (*Od Sarajeva...*, s. 127), „britských stíhačků typu Messerschmitt 109“ (*Od Sarajeva...*, s. 154), či že Španělsko mělo obavy ze separatistických tendencí Sasků (*Od Hirošimy...*, s. 211) patrně každý snadno identifikuje jako překlep. Postupně však může nabýt dojmu, že s ním autor hraje rafinovanou hru a chybnými údaji svou práci záměrně proložil, aby udržel čtenářovu pozornost, eventuálně naučil studenty verifikovat uváděná fakta, přistupovat kriticky ke zdrojům a nechává na nich, aby sami našli správnou odpověď. Někdy je to snadné, například v podkapitole *Malá dohoda a její historický význam* (*Od Sarajeva...*, s. 113) napomůže jednoduchá logická úvaha a i nezalý čtenář odhadne, že členem této obranné aliance namířené proti maďarskému revizionismu vedle ČSR a Jugoslávie pravděpodobně nebylo zde uváděné *Maďarsko*. V případě popisu invaze vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR v roce 1968 (*Od Hirošimy...*, s. 120) zase starší generace patrně nebude mít problém dosadit si ve výčtu států účastníků se této akce za uváděnou *Běloruskou lidovou republiku* Bulharsko, mladší generace zde však může i chvíli tápat v nejistotě. Čtenář ovšem narazí i na tvrdší rébusy a chce-li, může například přemítat, co se vlastně skrývá za informací, že za 2. světové války byl „strategicky mimořádně důležitý ostrov Cejlon obsazen Japonci“ (*Od Sarajeva...*, s. 166) nebo jaký asi byl rozsah údajného „vylovení amerických vojsk v zálivu Tonkin“ ke konci francouzské války v Indočíně (*Od Hirošimy...*, s. 109).

Obě publikace sice přináší zajímavý přehled teorií a teoretických a metodologických východisek pro posuzování války a míru, v dalších ohledech však lze nalézt jen málo pozitiv, která by bylo možné vyzvednout. Monografie lze doporučit zejména čtenářům s velkorysým nadhledem, kteří se povznesou nad detaily (a nebude jim vadit řada chybných údajů či geografická ignorace téměř amerického stylu) a pro které jsou hlavní válečné konflikty 20. století oblastí doposud stojící stranou jejich zájmu. Doporučovat tyto publikace jako studijní literaturu by se recenzent zdráhal, neboť v řadě ohledů působí spíše jako odbytý text nedbalého studenta než jako precizní práce univerzitního odborníka. Bohužel recenzní řízení těchto publikací před jejich vydáním bylo patrně jen čistě formální záležitostí a obě

monografie tak nepřestávají zrovna ideální vizitku jak autora, který v minulosti publikoval řadu podstatně kvalitnějších prací, tak i uvedených recenzentů.